

Невен ИСАИЛОВИЋ*
Историјски институт
Београд

ЈЕДАН НЕПОЗНАТИ ИЗВОР О ПРЕДАЈИ ГРАДОВА ХРВОЈА ВУКЧИЋА ХРВАТИНИЋА УГАРСКОМ КРАЉУ ЖИГМУНДУ 1410. ГОДИНЕ**

Анстракт: У раду се доносе подаци из до сада неупотребљеног извора који се чува у Мађарском државном архиву у Будимпешти. На основу тих података утврђује се да је заповедник четири подрињско-усорска града (Сребренице, Кучлата, Суседа и Бродара) великог војводе и херцега Хрвоја Вукчића Хрватинића био Рауп (Рауф) из села Врде у жупи Ливно и да је он, уз сагласност свога господара, предао те градове угарским посадницима које је упутио краљ Жигмунд Луксембуршки у пролеће 1410. године. Угарски краљ је због ове и других исказаних заслуга наградио Раупа, његовог сродника Гргура из Ускопља и Раупове потомке краљевским трговиштем Палижна (Палешник) у Славонији, у Крижевачкој жупанији, као и низом околних села. У раду се такође покушава утврдити да ли је овај Хрвојев фамилијар идентичан са Раупом који се у војводиној служби помиње од 1399. до 1405. године, у Дубровнику, Сплиту и Сребреници.

Кључне речи: Хрвоје Вукчић Хрватинић, Жигмунд Луксембуршки, Рауп (Рауф) из Ливна, Гргур из Ускопља, Сребреница, Кучлат, Бродар, Сусед, 1410. година.

Угарско-босански спорови и ратови, вођени са повременим прекидима скоро 30 година, од 1386. до 1415, представљали су важан аспект балканске политике угарског краља Жигмунда Луксембуршког, док су у Босни, након смрти босанског краља Твртка I, довели до

* neven.isailovic@iib.ac.rs

** Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије *Средњовековне српске земље (13–15. век): политички, привредни, друштвени и правни процеси* (Ев. бр. 177029).

постепеног уздицања породица обласних господара, пре свега Хрватинића, Косача и Павловића.¹ Иако су повремено, када је то налагала реалност политичких околности, деловали и као савезници, краљ Жигмунд и водећи босански магнат Хрвоје Вукчић Хрватинић били су, заправо, вечити ривали. Њихов однос био је оптерећен неповерењем и лошим искуствима, што се пре свега односило на угарског владара који је више пута био изигран од Хрвоја, склоног политичким заокретима војног или дипломатског карактера.²

Раздобље о коме је реч обрађено је у више десетина старијих и новијих историографских радова, а немали део извора је директно или посредно објављен. Нова открића, међутим, још увек су могућа, пре свега на основу некоришћене архивске грађе, без обзира на то што је тешко очекивати да би се могло доћи до података који би револуционарно променили научна становишта о појединим питањима везаним за наведени период и наведену тему. Неким ситнијим, али вредним открићима биће посвећен и овај рад.

Историографија је утврдила да је Хрвоје Вукчић, који се уздигао на хијерархијској лествици служећи бана и краља Твртка I Котроманића, постао кључна фигура босанске унутрашње и спољне политике након 1391. године. Ширећи свој утицај и своју област, борио се да очува тековине Тврткових освајања у Далмацији и Хрватској, а током времена се дипломатски повезао са бројним значајним чиниоцима у региону – приморским комунама, хрватском и славонском властелом, анжујским владарима Напуља, али и са Турцима са којима је претходно ратовао.³ Потпуну доминацију над босанском политиком остварио је у периоду од 1398. до 1409. године, када је наступао као „краљотворац“, постављајући, уз помоћ савезника из редова крупне властеле, прво краља Остоју (1398),

¹ *Poviest hrvatskih zemalja Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do godine 1463.* Књ. I, Сарајево 1942, 325–450; С. Ћирковић, *Историја средњовековне босанске државе (=Историја Босне)*, Београд 1964, 160–227, 240–245; Исти, *Русацка господара*, Историјски часопис (=ИЧ) 21 (1974) 5–17; D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti (sveta kruna ugarska i sveta kruna bosanska) 1387–1463*, Zagreb – Sarajevo 2006, 1–212.

² F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba (1350.–1416.)*, Zagreb 1902, passim; С. Ћирковић, *Историја Босне*, 160–227, 240–245; D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti*, 1–217; Н. Исаиловић, *Политика босанских владара према Далмацији (1391–1409)*, Београд 2008, passim (магистарски рад у рукопису).

³ F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje*, passim; D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti*, 1–217; Н. Исаиловић, *Политика босанских владара*, passim; М. Ančić, *Bosanska vlast u Hrvatskoj i Dalmaciji (1387.–1394.)*, Beograd 1985, passim (magistarski rad u rukopisu).

а затим Твртка II Твртковића (1404) на босански престо.⁴ Вероватно је управо након свргавања непоузданог и својеглавог Остоје Хрвоје проширио власт и изван своје матичне области састављене од породичних поседа и територија које је освојио (или ставио под свој јак утицај) у Хрватској и Далмацији. Радило се о проширењима у стратешки и економски важној области у североисточној Босни, на пограничном простору са Угарском. На том простору, који бисмо у начелу могли назвати средњим Подрињем и јужном Усором, контролисао је богато рударско средиште и трговиште Сребреницу са оближњим утврђењем Кучлатом, а до 1410. је, нешто северније и западније од поменутих места, изградио две додатне тврђаве – Сусед и Бродар, које нису поуздано убициране.⁵

Суочен са слабљењем својих позиција у Хрватској и Далмацији и са колебљивошћу и неактивношћу свог формалног сизерена, краља Ладислава Напуљског, титуларног владара Угарске, Хрвоје је крајем 1408. године, заједно са својим шураком Иванишом Нелипчићем, променио страну и споразумео се са краљем Жигмундом Луксембуршким. Због тога је доспео у сукоб са доскорашњим савезницима у Босни, пре свега са Косачама. Већинска властела је 1409. збацила краља Твртка II, означеног као Хрвојевог присталицу, а на престо поново довела Остоју, упркос томе што је он од 1404. па бар до 1407. наступио као угарски штићеник, под контролом мађарске посаде у Бобовцу.⁶

У жељи да се, након првобитног неуспеха из 1395. године, овога пута заиста крунише за босанског краља, краљ Жигмунд је, у договору са Хрвојем покренуо поход на Босну. Први налет угарске војске очекивао се већ у пролеће 1410. Вукчић је негде у то време од угарског владара именован за вицекраља Босне.⁷ Нови вицекраљ је најкасније до маја те године, очито у склопу некаквог јединственог споразума, предао Жигмундовим људима своје градове у Усори и Подрињу.⁸ Главни угарски поход на јесен

⁴ С. Ћирковић, *Историја Босне*, 174–227; D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti*, 85–142.

⁵ J. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји. Крајина средњовековне Босне*, Београд 2002, 87, 91, 94, 96, 177; J. Мргић, *Северна Босна (13–16. век)*, Београд 2008, 76, 95, 104, 116–118; *Лексикон градова и тргова средњовековних српских земаља – према писаним изворима*, ред. С. Мишић, Београд 2010, 58 (J. Мргић), 164 (J. Мргић), 277–281 (А. Фостиков), 292 (J. Мргић).

⁶ D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti*, 137–148; Н. Исаиловић, *Политика босанских владара*, 158–181.

⁷ D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti*, 148–154; J. Мргић, *Северна Босна*, 101–105.

⁸ J. Gelcich – L. Thallóczy, *Diplomatarium relationum Reipublicae Ragusanae cum regno Hungariae (=Dipl. Rag.)*, Budapest 1887, 195; D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti*, 150; J. Мргић, *Северна Босна*, 104.

1410. није, међутим, дао очекиване резултате. Јединим делом борбом, а другим њеним стратешким избегавањем, Босанци су приморали Мађаре да се, у ишчекивању зиме, повуку. Жигмундово крунисање за краља Босне је, још једном, пропало.⁹

Овај неуспех је приморао угарског краља на оштар заокрет у спољној политици. Увидевши да Хрвојев утицај у Босни више није пресудан, он се упустио у преговоре са краљем Остојом, Косачама и Павловићима са којима је постигао некакав споразум већ током 1411. Недавно стечене Хрвојеве градове није, међутим, препустио Босанцима. Сребреницу је свакако уступио свом поверљивијем савезнику, српском деспоту Стефану Лазаревићу (вероватно у лето 1411. године), а није искључено да су и три тврђаве – пре свега Кучлат, али и Сусед и Бродар тада дати Српској деспотовини. Покушаји Босне да те области поврати остали су, барем у том периоду, само у домену упада и пљачке.¹⁰ Окрећући се, могуће је, политици „завади, па владај“ и ослањајући се све мање на Хрвоја Вукчића, а све више на његове тренутне ривале – краља Остоју и Сандаља Хранића, Жигмунд Луксембуршки је направио кобну грешку у корацима када је својим људима, на првом месту славонском племству, допустио да започну финални обрачун са Вукчићем и његовом облашћу.¹¹

Оптужен да је упадом у области Сандаља Хранића потпомогао Турке, Хрвоје је средином 1413. нападнут са разних страна. Изгубио је поседе у Угарској и Славонији, његова власт је збачена у Сплиту, а напади су били усмерени и према његовим преосталим територијама – породичним земљама у Доњим Крајима и Омишу.¹² Суочен са озбиљном

⁹ D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti*, 148–158.

¹⁰ J. Мргић, *Северна Босна*, 104–105, 116–118, према регистру; В. Ћоровић, *Сребреница за владе деспота Стефана (1413–1427)*, Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор 2 (1922) 61–62; М. Динић, *Сребрник крај Сребрнице*, Глас СКА 161 (1934) 185–196 (=М. Динић, *Српске земље у средњем веку*, Београд 1978, 357–367); Д. Ковачевић-Којић, *Градска насеља средњовјековне босанске државе*, Сарајево 1978, према регистру; Иста, *Средњовјековна Сребреница (XIV–XV вијек)*, Београд 2010, passim; А. Јаковљевић, *Између османског и угарског крајишта – османско запоседање Подриња и угарска опсада Зворника 1464. године*, у: *Пад Босанског краљевства 1463. године*, ур. С. Рудић – Д. Ловреновић – П. Драгичевић – Н. Исаиловић, Београд 2015, 227–257.

¹¹ D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti*, 166–174.

¹² J. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, 92–93; D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti*, 171–178; Н. Исаиловић, *Омиш под влашћу Хрвоја Вукчића и борба за његово наслеђе*, ИЧ 54 (2007) 131–150; Исти, *О фамилијарима Хрвоја Вукчића Хрватинића у Сплиту (1403–1413)*, ИЧ 58 (2009) 141–142.

претњом, Вукчић је одлучио да оправда своју репутацију и позвао је османску војску у помоћ. Турски напад који је уследио већ је 1414. довео до промене ратне среће и ситуације на терену. Страховити пораз који је цвет угарског племства, у највећој мери пореклом из Славоније, претрпео од Османлија у Лашви у јулу 1415. ставио је тачку на дугогодишње ривалство Жигмунда и Хрвоја и представљао почетну фазу озбиљних угарско-турских сукоба на Балкану. Први прави обласни господар и вођа рода Хрватинића, Хрвоје је умро непобеђен марта 1416, а угарски утицај у Босни био је готово сасвим потиснут током следећих неколико година.¹³

Због великог броја погинулих и заробљених угарских великаша и достојанственика, битка у Лашви је, посредно или непосредно, годинама дословно „пунила странице“ угарских краљевских повеља.¹⁴ И не само то – краљ Жигмунд је услед вишегодишњег ратовања, дипломатских авантура варљивог успеха и изневерених очекивања, развио дубок осећај неповерења према Босни и њеној политичкој елити. Његово искуство је очито било толико лоше да их је често, као противнике, стављао раме уз раме са Турцима и хуситима, а чак је и у периодима измирења са босанским краљевима и великашима, награђивао или на високе функције постављао људе који су учествовали у походима на Босну или се у њима истакли.¹⁵ Такође, иако склон политици амнестије, умео је да кажњава оне племиће који су му у сукобима са Босном окренули леђа, променили страну или учествовали у побуни. Неке од ових награда и казни тичу се и предаје тврђава.

У науци је, тако, већ обелодањено да је Вук, син Милоша Дружића из Гуче Горе у Лашви, 1425. награђен зато што је, као Хрвојев фамилијар, 1413. предао град Козару у жупи Сани, али и неке друге тврђаве, краљу Жигмунду.¹⁶

¹³ D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti*, 171–178, 196–201, 205–212; С. Ћирковић, *Две године босанске историје (1414–1415)*, Историјски гласник (=ИГ) 3–4 (1953) 29–42; Н. Исаиловић – А. Јаковљевић, *Шах Мелек (прилог историји турских упада у Босну 1414. и 1415. г.)*, у: Споменица академика Симе Ћирковића, ур. Срђан Рудић, Београд 2011, 443–453.

¹⁴ С. Ћирковић, *О једном посредовању деспота Стефана између Угарске и Турске*, Истраживања 16 (2005) 229–240; D. Lovrenović, *Bitka u Lašvi 1415. godine*, у: Raukarov zbornik : zbornik u čast Tomislava Raukara, ур. Neven Budak, Zagreb 2005, 275–295.

¹⁵ F. Döry, G. Bonis and V. Bácskai, *Decreta Regni Hungariae. Gesetze und Verordnungen Ungarns 1301–1457*, Budapest 1976, 416–419, 426–427; D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti*, 199–200, 232–233, 237–238, 245–246.

¹⁶ L. Thallóczy, *Studien zur Geschichte Bosniens und Serbiens im Mittelalter*, München – Leipzig 1914, 354–355; J. Мрђић-Радојчић, *Доњи Крају*, 92, 246; D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti*, 199.

Са друге стране, угарски великаш из Барањске жупаније – Петар Подолски, кажњен је одузимањем поседа јер је „крваво стечену“ тврђаву Торичан у Лашви, 1413. или 1414. издајом предао Хрвоју.¹⁷ До фебруара 1414, у предвечерје турског упада, Вукчић је повратио и Веселу Стражу у Ускопљу, коју су Угри заузели.¹⁸ Превара се наводи и као разлог због кога је, наводно, Хрвоје заузео тврђавицу Небојша у Посавини или Доњем Поуњу, вероватно у време кампање у Дубичкој жупанији (1398). Њу је у августу 1400. покушао преотети бан Никола II Горјански.¹⁹ Тврђаву Кличевац код Сребренице Жигмунд је стекао најкасније током једног од долазака у Босну 1410. године, али ју је можда преотео и раније јер се не помиње заједно са четири оближња града која му је тада предао Вукчић.²⁰ Извесно је, пак, да су многи кастелани награђивани зато што су се супротставили Босанцима. Антал Шомкеречи зато што је бранио Книн, Никола Апафи због одбране Сребреника, Врандука и Дубочца, а Никола Хорват од Плавића, фамилијар племићке породице Албен, због тога што је 1415, у жеку турског налета, о свом трошку одбранио Врбашки град. Врбашки град су, као људи Албена, од Босанаца бранили и славонски нижи племићи Петар од Светог Духа и Илија од Купиновца.²¹

Независно од централног питања предаје тврђава, а као илустрацију домета босанског ратовања против Угарске и утицаја појединих босанских великаша, наведимо још један до сада непознат податак. Наиме, краљ Жигмунд је још крајем 1414. наредио да се његов присталица, нижи племић из Загребачке жупаније, Гргур, син Јурја Терека од Тетачића, те његов брат Стјепан и братучеди Ладислав и Шимун, уведу у посед имања Грегориовац и Кржаве Сузе у Загребачкој жупанији.²² Међутим, из новог краљевог акта о овим личностима и имањима из 1427. године, сазнајемо да је Гргур од Тетачића, у то време већ краљев протонотар,

¹⁷ P. Engel, *Neki problemi bosansko-ugarskih odnosa*, Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU (=Zbornik OPZ HAZU) 16 (1998) 69–70; A. Husić, *Srednjovjekovni Toričan na razmeđu dviju epoha*, Prilozi za orijentalnu filologiju 54 (2004) 126–127.

¹⁸ P. Engel, *Neki problemi*, 69–70; J. Мргић, *Доњи Крају*, 93.

¹⁹ P. Engel, *Neki problemi*, 67.

²⁰ D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti*, 150; J. Мргић, *Северна Босна*, 102–103. Кастел Конаци (castellum Kopachy) који је помиње у датацији једне Жигмундове повеље из пролећа 1410. тешко да може бити Комотин. P. Engel, *Neki problemi*, 69–70.

²¹ P. Engel, *Neki problemi*, 67–71; D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti*, 199–200.

²² Magyar nemzeti levéltár országos levéltára (=MNL-OL), *Diplomatikai levéltár – Mohács Előtti Gyűjtemény* (=DL) 38509.

те поседе (Грегориовац, Крваве сузе и Трговишће) добио због невере претходних власника – Петра, сина госпође Марице од Трговишћа и Павла литерата, сина Николе Татара од Млаке. Док су Петар и други племићи из Грегориовца помагали Млечане, дотле је Павао оптужен да је шуровао са Босанцима, а посебно са покојним Петром, сином Павла званог Раден (*quibusdam Boznensibus et signanter condam Petro filio Pauli dicti Raden*).²³

Тешко је не помислити да у поменутом Босанцу треба препознати Петра Павловића, сина кнеза Павла Раденовића (Радиновића). Оно што збуњује је чињеница да се овим актом један великаш из источне Босне повезује са простором Загребачке жупаније. Тетачићи, који су, према старијим документима, вукли порекло из Лике, имали су поседе око Тржца и Мутнице у данашњој Цазинској крајини која је тада припадала Загребачкој жупанији.²⁴ У овој пространој управној јединици Краљевине Славоније налазили су се читав Кордун, Банија, Поуње северно од Бихаћа, део Горског Котара и шира околина Загреба. Грегориовац, Крваве Сузе, Трговишће и Млака су неубицирани.²⁵ Могли би смо само претпоставити да су били у Горичком архиђаконату који се простирао око Карловца, у околини Слуња или негде у Поуњу (Цазин, Кладуша, Бужим, Крупа, Нови град). Да је поменути племић Павао сарађивао са Хрвојем, то би се лакше могло појмити јер је познато да су Хрватинићи у једном тренутку држали доњославонске жупаније Врбас, Сану и Дубицу, од којих се последња граничила са Загребачком.²⁶ У једном тренутку су избили и до Уне, а 1400. су запретили областима Курјаковића у данашњој Лици и Зринских у данашњој Банији.²⁷ У кругу Хрвојевих присталица више година се помиње неки војвода Петар Павловић, али се, према већини досадашњих истра-

²³ MNL-OL, DL 38515.

²⁴ V. Klaić, *Građa za topografiju Ličko-krbavske županije u srednjem vijeku*, Vjesnik Hrvatskoga arheološkog društva n. s. 6 (1902) 24; J. Stipišić – M. Šamšalović, *Isprave u Arhivu Jugoslavenske akademije (Inventar)*, Zbornik Historijskog instituta JAZU (=Zbornik HI JAZU) 3 (1960) 566, no. 2014.

²⁵ Млака је био чест топоним у Славонији, посебно у подручјима богатим водом. На простору некадашње Загребачке жупаније, једна се данас налази код Загреба, а једна код Јасеновца, али вероватно ниједна не одговара овој која се помиње у повељи која нас занима.

²⁶ П. Ђошковић, *Дубица у босанско-угарским односима 1398–1402. године*, Историјски зборник 2 (Бањалука 1981) 43–53; J. Мргић-Радојчић, *Доњи Крају*, 76–77, 82; D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti*, 88–90.

²⁷ MNL-OL, DL 33102; M. Ančić, *Na rubu Zapada. Tri stoljeća srednjovjekovne Bosne*, Zagreb 2001, 18–19, 261–262; D. Karbić – S. Miljan, *Političko djelovanje kneza Pavla I. Zrinskog (1362.–1414.)*, Zbornik OPZ HAZU 30 (2012) 99–102.

живања, није радило о сину Павла Раденовића, већ о неком другом великашу, можда из побочне гране Хрватинића.²⁸ Овај екскурс бисмо завршили указивањем на могућност да су, током година интензивног заједничког деловања водећих великаша „све Босне“ (дакле, грубо речено од 1398. до 1408. године), и одреди Павловића учествовали у кампањама у западној Босни, односно у нападима на угарске великаше у Славонији и Хрватској.

*

До сада се о предаји Сребренице (са њеним утврђењем Сребреником), Кучлата, Суседа и Бродара знало само на основу белешке у књизи дубровачке архивске серије „Писма и упутства“ (*Lettere e comissioni di Levante*). У тој се серији налазе упутства дубровачким посланицима, писма страним владарима и великашима, те посланички извештаји. У опширном писму краљу Жигмунду, кога су признавали за свог сизерена, Дубровчани 30. маја 1410. између осталог пишу да су од својих трговаца чули да је херцег Хрвоје препустио поменута четири града краљевим људима и да их та вест радује (*Habuimus insuper literas a nostris mercatoribus, narrantibus, dominum ducem Srebernich, Chuzlach, Brodarum, Sussieith cum mercato Srebernia vestre serenitatis tradidisse gentibus, quo summe letamur, honoribus et sacre corone vestre titulis abentes amicos. Et quamvis credamus serenitatem vestram super his informatam plenissime...*).²⁹

Да је Жигмунд преузео ове градове сугерише нам и низ докумената датованих у Сребреници у јесен 1410. (*in descensu nostro campestri terre nostre Wzure prope castrum nostrum Zrebernyche nuncupatum; in descensu campestri prope castrum Zrebeniche*), али поуздано доказује податак да се у Суседу и крајем те године налазила угарска посада (*pro custodia et conservatione castrum nostri Zomzed vocati in terra Wzure*).³⁰

²⁸ П. Ђошковић, *Дубица*, 52; Ђ. Тошић, *Vojvoda Petar Pavlović. Prilog istoriji Bosne početkom XV vijeka*, *Jugoslavenski istorijski časopis* 1–2 (2001) 35–36; Е. Kurtović, *Dileme oko titule vojvode u srednjovjekovnoj Bosni*, *Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja ANUBiH XXXVI/34* (2007) 248–251; N. Isailović, *Fragments o familijarima Hrvatinica u Dalmaciji i Hrvatskoj krajem XIV i početkom XV veka*, u: *Spomenica akademika Marka Šunjića* (1927–1998), ur. D. Lovrenović, Sarajevo 2010, 315–318.

²⁹ *Državni arhiv u Dubrovniku (=DAD)*, *Lettere e commissioni di Levante* 5, f. 14 (30. 5. 1410); *Dipl. Rag.*, 195.

³⁰ *Zsigmondkori oklevéltár (=ZsO)* II–2 (1407–1410), ed. E. Mályusz, Budapest 1958, 424–425, no. 7984, 426, no. 7994, 442, no. 8099; P. Engel – C. N. Tóth, *Itineraria regum*

Знајући да је Жигмунд те године контролисао и Кличевац, може се рећи да је читаво средње Подриње до граница области Павловића потпало под његову контролу.³¹ Чини се да је цела та област у управном смислу, можда само начелно и неформално, прикључена Усори јер се и за Сусед и, што је необично, за Сребреницу наводи да се налазе у овој области.³²

Већ смо рекли да се претпоставља да је Хрвоје стекао Сребреницу око 1404, након доласка свог штићеника, младог Твртка II на престо. Мотиви за проширење његове области били су, без сумње, економски, пошто се радило о средишту рударске производње сребра и једном од најбогатијих тргова у Босни.³³ Сребреница је била заштићена сопственом тврђавом Сребреник, која се помиње и у наведеном дубровачком писму.³⁴ Тврђава Кучлат, која се помиње од XIV века, већ је била преузета, а налазила се на ушћу Јадра у Дрињачу, на пола пута између Сребренице и Зворника који је такође имао трговачки значај, а био је под контролом усорске властеле Златоносовића.³⁵ Како је читав тај простор био крајиште према угарском делу Усоре, Хрвоје је, по свему судећи на потезу према Тузли, изградио тврђаве Бродар и Сусед. Постоје само претпоставке где су се ова два града налазила – Бродар негде изнад река Спрече, Јале или Љешнице, а Сусед нешто ближе Сребреници.³⁶ Једини податак који донекле прецизира локацију Бродара и Суседа је уговор у Тати из 1426. у

et reginarum (1382–1438), Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 1, Budapest 2005, 91; J. Мргић, *Северна Босна*, 102–104.

³¹ ZsO II–2, 421–422, no. 7965, 422, no. 7969, 423, no. 7974, 424, no. 7977; Engel – Tóth, *Itineraria*, 91; J. Мргић, *Северна Босна*, 71, 94, 102–103.

³² Видети нап. 30. Јелена Мргић примећује ову необичност (*Северна Босна*, 103), пошто се обично Сребреник везивао за Усору, а не Сребреница. Није искључено да се поменути топоними заправо односе на Сребреник, али је то мало вероватно имајући у виду друге податке из Жигмундовога итинерара тих седмица 1410. године.

³³ Д. Ковачевић-Којић, *Средњовековна Сребреница*, passim.

³⁴ М. Динић, *Сребрник крај Сребрнице*, Глас СКА 161 (1934) 185–196 (=Српске земље у средњем веку, 357–367); Н. Креševljaković, *Stari bosanski gradovi*, *Naše starine* 1 (1953) 12–13; *Лексикон градова и тргова*, 277–281 (А. Фостиков).

³⁵ Н. Креševljaković, *Stari bosanski gradovi*, 13; Р. Анделић, *Ubikacija oblasti Trebotića i teritorijalno-politička organizacija bosanskog Podrinja u srednjem vijeku*, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu* n. s. 30–31 (*Arheologija*) (1977) 243–268; Д. Ковачевић-Којић, *Градска насеља*, 32, 36, 52; J. Мргић, *Северна Босна*, 76, 95, 104, 125, 131, 139, 145, 151–153; *Лексикон градова и тргова*, 164 (J. Мргић).

³⁶ J. Мргић, *Северна Босна*, 104–105, 117–118; *Лексикон градова и тргова*, 58, 292 (J. Мргић).

коме се и наводи да је те тврђаве некоћ подигао Хрвоје, у области Пољаница (*in contrata Polanch*) код града Сокола, а крај кога су били и поседи који су припадали Драгиши и Хлапу до тренутка када су остали без потомства.³⁷ Нажалост, ово прецизирање не доприноси убицаји јер ниједан од поменутих топонима није поуздано идентификован, као ни личности Драгише и Хлапа. Тврђава Соко тешко да би се могла поистоветити са од Подриња веома удаљеним градом код данашње Грачанице, који се тада свакако налазио у угарском делу Усоре.³⁸

Напомињемо још да би помен ових насеља у уговору у Тати сведочио о томе да је, пре или касније, Жигмунд све поседе које му је Хрвоје предао у пролеће 1410. уступио Српској деспотовини (можда већ 1411. године, заједно са Сребреницом). Сребреница и поменути градови су до 1458. углавном били у саставу Србије, иако су их повремено преузимали и Босанци и Угри (пре свега у време првог пада Деспотовине, 1439–1444). Краткотрајно босанско освајање српских делова Подриња и Усоре 1458. убрзо је поништено турским преузимањем тих територија јер су Османлије држале да је то део освојене Србије. Једино се може претпоставити да су Кучлат у једном тренутку освојиле Косаче, пошто је, за разлику од других околних места, забележен као део вилајета Херсек (Херцеговина).³⁹

Након што је размотрено оно што се до сада зна о историјату четири Хрвојева града и о њиховој предаји Жигмунду 1410, долазимо до непознатог извора који нам одговара на питање ко је био задужен да те градове преда угарским посадама. У архиву породице Баћањи који се раније налазио у Керменду, а сада се чува у Мађарском државном архиву

³⁷ G. Fejér, *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis* X/6, Budae 1844, 811; Lj. Thallóczy, *Prilozi k objašnjenju izvora bosanske historije*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini 5–2 (1893) 181–184; J. Радонић, *Споразум у Тати и српско-угарски односи од 13. до 16. века*, Глас СКА 187 (1941) 186–191; J. Мргић, *Северна Босна*, 116–118.

³⁸ J. Мргић, *Северна Босна*, 116–118; *Лексикон градова и тргова*, 274–275 (J. Мргић); E. Kurtović – E. Filipović, *Četiri bosanska Sokola*, Pregled – časopis za društvena pitanja 1 (2011) 88–93.

³⁹ A. Веселиновић, *Граница између Србије и Босне у 15. веку*, у: Босна и Херцеговина од средњег века до новијег времена, Београд 1995, 87–100; E. Миљковић, *Земет Кушлат*, у: Земља Павловића. Средњи вијек и период турске владавине, Бања Лука – Српско Сарајево 2003, 367–378; J. Мргић, *Северна Босна*, 102–105, 116–126, 131–135; Иста, *Последња два Котроманића и Деспотовина*, у: Пад Српске деспотовине 1459. године, ур. М. Спремић, Београд 2011, 195–202; A. Јаковљевић, *Између османског и угарског крајишта*, 253.

у Будимпешти, сачуване су многе исправе о Славонији у којој је овај племићки род имао бројне поседе. Упркос томе што поменути архив није у целости сачуван због гранатирања установе у којој је чуван, хиљаде исправа које су опстале представљају драгоцен извор за прошлост славонских жупанија, пре свега Крижевачке.⁴⁰ У један документ од 23. марта 1449. који је издао државни судија Ласло Палоци унета је, у форми непотпуног трансумпта, и повеља краља Жигмунда од 5. септембра 1425. у којој се говори о особама награђеним за предају четири Хрвојева града угарском владару. Жигмундова повеља је делом дословно пренета, а делом препричана, али су донети подаци недвосмислени.⁴¹

Жигмунда је, у неком тренутку, вероватно блиском издавању наведене повеље, новчано помогла група племића. Зарад неких његових текућих послова, краљ је добио 5.620 златних форинти од госпође Катарине, њених синова Михаила, Стјепана и Петра, те Гргур, сродника Катарининог покојног мужа Раупа (Рауфа). Захвални владар им се одужио потврдом, односно „новим даровањем“ краљевске вароши Палижна у Крижевачкој жупанији, са низом околних села. Жигмунд је навео да је тај дар, око кога су се сагласили и краљица Барбара и угарски барони, није само резултат позајмице, већ и бројних заслуга којима су покојни Рауп и Гргур задужили краља. Међу њима се, као једина наглашена и прецизирана заслуга, посебно истиче Раупова улога у предаји Сребренице, Кучлата, Суседа и Бродара. Наведено је, наиме, како је дотични, у време када су осорни и неверни Босанци узурпирали оно што је припадало угарском краљу, у Хрвојево име управљао поменути градовима. Када му је Хрвоје затражио да их преда Угрима, он је то учинио без противљења. На неке мање одређене начине, Рауп и његов сродник Гргур су и касније служили краља, али није сасвим јасно у ком својству и одакле.⁴²

Шта знамо о поменутој двојници? Рауп се помиње као *condam Rawph de Selyzinscz sew Hlewna de villa Verde*, док је Гргур наведен као *Gregorius filius Dywan* [или: *Gywan*] *de Dronychan de Wzkwplia*, те као *frater et consanguineus prefati condam Rawph*. То су сви подаци које нам даје Жигмундова повеља.⁴³ Јасно је да Рауп и Гргур нису рођена браћа

⁴⁰ *Collectio Diplomatica Hungarica – A középkori Magyarország digitális levéltára*, Budapest 2008. (DVD-ROM)

⁴¹ MNL-OL, DL 103615; ZsO 12 (1425), ed. C. N. Tóth – B. Lakatos, Budapest 2013, 385, no. 995.

⁴² Исто.

⁴³ Исто.

(*fratres carnales*), већ евентуално крвни сродници, можда пре по женској линији. Док епитет *de Selyzinscz* не можемо растумачити, дотле је остатак јасан – ради се о жупи (жупанији) Ливно и селу Врде.⁴⁴ Гргур је, пак, син Дивана (или: Ђивана, Живана) из Ускопља. И код њега постоји епитет који нисмо у стању разрешити – *de Dronychan*. Оба непозната епитета су вероватно топоними, називи места или мањих области из којих даропримаоци изворно потичу. Тешко је помислити да се ради о родовским именима. Мађарске повеље искваривале су словенске топониме, често до непрепознатљивости. Мањак других извора додатно отежава идентификацију. Први географски појам могао би се начелно читати као Селишинац, Селизинац или Жељезинац. Између њега и Ливна употребљена је реч *sew (seu)* тј. *или*, што би могло значити да је то други назив за Ливно. Ништа слично није, међутим, познато из других извора. Једино се зна да је Бистрица (Бистички град) било име средишњег утврђења у Ливањској жупи.⁴⁵ Топоним који се везује за Гргура из Ускопља би био најпре Дроничан или Дроницан (можда искварено од Дреница, Дроничина или слично). У преведеним турским дефтерима у наведеним областима места сличног назива нема.

Гргур је било често име у средњовековној Босни, па и у ширем региону (Србија, хрватске земље). О делатности конкретног носиоца тога имена који је био Раупов сродник нема, чини се, других података осим оних које доноси извод из Жигмундове повеље. Разуме се, то се односи на раздобље пре његовог преласка у Славонију. Са друге стране, личност Раупа (Рауфа) из Врдова код Ливна намеће додатна питања и дилеме. Име које је носио овај Хрвојев фамилијар је веома необично, готово јединствено, и већ је збуњивало истраживаче. Не толико у објављеним

⁴⁴ Врдово је данас висораван на Динари између Бителића и села Рујани, Лиштани, Оцак и Чаић која припадају западном делу Ливањског поља (Vojnogeografski institut, Topografska karta SFRJ 1:25000, секција Sinj 522–1–4). Ово насеље се помиње у првим турским дефтерима из XVI века. Видети: 91, 164, MAD 540 ve 173 Numaralı Hersek, Bosna ve İzvornik Livâlari İcmâl Tahrîr Defterleri, Ankara 2005, 173; *Opširni popis Kliškog sandžaka iz 1550. godine*, ur. F. Dž. Spaho – A. Aličić – B. Zlatar, Sarajevo 2007, 67 (selo Radošić sa mezrama Vrde i Milošić, pripada Livnu), 147–148 (sela Lištani i Vrdova, pripadaju Livnu), 391 (sela Bitelić, Ponikve, Košutice, Vrdova, Zrnošić, Ribarići, Binari, Ptičarić i polovina Vučete Polića i ostalo, pripadaju Sinju i Cetini).

⁴⁵ V. Klaić, *Grada za topografiju i historiju Hlivanjske županije i grada Hlivna*, Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva n. s. 15 (1928) 13–24; С. Рудић, *Неколико нових података о Рестоју Милохни*, ИЧ 58 (2009) 173–180; Т. Рибар, *Западне стране у средњовековној босанској држави*, Београд 2010, према регистру (Ливно).

радовима, колико на маргинама скупова и у приватним разговорима историчара расправљало се о његовој етимологији, језичком пореклу и слично.⁴⁶ Није се, међутим, могло расправљати о до сада непознатом Раупу из Ливна, већ о кнезу Раупу који је служио Хрвоја Вукчића 1399. и током прве деценије XV века, наступајући као његов посланик код Дубровчана, повереник у Сребреници и *miles* града Сплита.⁴⁷ Да ли је то исти Рауп?

Постоји више разлога да верујемо да јесте, али и један убедљив аргумент који такав став озбиљно доводи у питање. Почнимо, најпре, од података који иду у прилог тези да се ради о једној те истој особи. Мада се Рауп помиње у Хрвојевој служби већ од 1399, Вукчић је децембра 1400, заједно са сином Балшом, званично стекао велики део жупе Ливно поклоном босанског краља Остоје.⁴⁸ Иако је контакте са локалном ситном властелом, по свему судећи, остварио већ раније, сада их је могао ојачати, а посебно са оним лицима која су била његови сумећници (осидници) и природни кандидати за његове фамилијаре. На основу Остојине повеље знамо да су се помињали и осидници из Врдова и Вукчићеви делови у том селу.⁴⁹ Други аргумент се односи на већ поменути необичност и реткост имена Рауп. Најзад, знамо да је у априлу/мају 1405. Рауп био Хрвојев повереник у Сребреници и да је тамо, заједно са људима Драгише Дињичића, заустављао Дубровчане који су ишли у мисију у Угарску која је у то време најављивала напад на Босну.⁵⁰ Да је тај исти Рауп кратко време био *miles* кнеза града Сплита знамо и на основу тога што су му

⁴⁶ О овом питању смо разговарали са покојним проф. Богумилом Храбаком, који се, као и неке друге његове колеге, занимао за порекло Рауповог имена, а следствено томе и за Раупово порекло.

⁴⁷ Љ. Стојановић, *Старе српске повеље и писма* (= ССПП) I-1, Београд – Сремски Карловци 1929, 423–424, 479–481; М. Динић, *За историју рударства у средњовековној Србији и Босни* I, Београд 1955, 55 (=М. Ј. Динић, *Из српске историје средњег века*, Београд 2003, 507–508); *ZsO* II-1 (1956), 268, no. 2233, 448, nos. 3742, 3745; Ј. Луčić, *Stjecanje, dioba i borba za očuvanje Dubrovačkog primorja 1399–1405*, *Arhivski vjesnik* 11–12 (1968–1969) 125–126; Н. Исаиловић, *О фамилијарима Хрвоја Вукчића*, 132–136.

⁴⁸ F. Miklosich, *Monumenta serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii, Viennae* 1858, 247–249; С. Новаковић, *Повеља краља босанског Стјепана Остоје војводи Хрвоју и сину му Баоши од 1400*, *Гласник СУД* 23 (1868) 48–53; Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, 82; Т. Рибар, *Западне стране*, 83–101, 169–183.

⁴⁹ F. Miklosich, *Monumenta serbica*, 247–249; С. Новаковић, *Повеља краља босанског*, 48–53.

⁵⁰ М. Динић, *За историју рударства* I, 55 (=Из српске историје, 507–508); Н. Исаиловић, *О фамилијарима Хрвоја Вукчића*, 135–136.

Дубровчани честитали на избору, називајући га, из неког разлога, сплитским кнезом.⁵¹ Било би логично да је човек задужен за Сребреницу 1405. био исти онај који је то задужење имао 1410. Будући да се у повељи јасно наводи да је четири града у Подрињу и Усори Рауп предао уз пристанак херцега Хрвоја, нема места сумњи да се ради о догађајима из пролећа 1410. године. Градови су чак наведени истим редом као и у дубровачком извору.⁵²

Једини, али не и небитан аргумент који доводи у сумњу став да је постојао само један Рауп међу Хрвојевим људима је усамљени извор из Сплита, списак градских званичника, ексцерпиран из различитих извора и објављен крајем XIX века. Тамо се, под 25. мартом 1405. године наводи да је *miles* градског кнеза био Рауп Драговић из Сане.⁵³ Том помену савремена дубровачка честитка недвосмислено казује да је тај Рауп исти онај који је био посланик код Дубровчана и са којим су они пар месеци касније имали проблема у Сребреници.⁵⁴ Име Рауповог оца, нити било какво презиме, не помињу се у Жигмундовој повељи из 1425. Епитет *de Selyzinscz* би тешко могао бити породично име.⁵⁵ Дакле, он би без проблема могао бити и Драговић. Но, овакву аргументацију квари епитет из сплитског извора – *de Sana*. Санска жупа, иако је такође била Хрвојева у датом тренутку, врло је удаљена од Ливна и није лако веровати да би евентуална позиција санског жупана Раупу донела епитет *од Сане* или *из Сане*.⁵⁶ Помен села Врде, пак, може искључиво значити порекло, а не службу, јер се није радило о управној јединици. Упркос изнетом аргументу против, а у немогућности да проверимо изворнике пописа сплитских званичника (према белешци у издању, то су акти канцеларије Сплитске општине), склони смо да устврдимо да сви наведени извори о извесном Раупу сведоче о делатности једне те исте личности.

Два допунска податка из дубровачких архивских књига бацају додатну светлост на претходна разматрања. У оба се Рауп помиње у вези

⁵¹ *Serie dei Reggitori di Spalato*, *Bullettino di archeologia e storia Dalmata* 13 (1890) 31; *ССПП I-1*, 480–481; Н. Исаиловић, *О фамилијарима Хрвоја Вукчића*, 134–135.

⁵² MNL-OL, DL 103615; *Dipl. Rag.*, 195.

⁵³ *Serie dei Reggitori di Spalato*, 31.

⁵⁴ *ССПП I-1*, 480–481; М. Динић, *За историју рударства I*, 55 (=Из српске историје, 507–508).

⁵⁵ MNL-OL, DL 103615.

⁵⁶ Не постоји никакав податак којим би се Рауп могао повезати са властелом из Сане која се помиње у повељама Хрватинића из 1412. и 1434. године. F. Miklosich, *Monumenta serbica*, 379, 440; *ССПП I-1*, 549–551; Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Крају*, 92, 246–247.

са дубровачким властелином Николом Мариновим Гучетићем. Наиме, крајем јуна 1410. Никола је изјавио да је господин кнез Рауп (*miser lo conte Rauf*) њему и његовом брату Рафаилу претходне године послао одређену количину олова да њиме тргују све до Александрије. Доцније, фебруара 1412, Стјепан Хлапчев из Трогира је, као прокуратор тј. заступник *nobilis viri comitis Rauhf Dragouoglich*, примио од Николе Гучетића *uno gattomaunone et una capssa* у вредности од 25 златних дуката. Дотични Стјепан је за прокуратора именован документом закљученим пред сплитским нотаром 9. априла 1411. године, уз препоруку Сплитске општине. На основу ових података можемо закључити да се Рауп помињао и као Драговољић, а не само Драговић, те да је пословао са истакнутим дубровачким трговцима из редова највише властеле – браћом Гучетићима. Олово им је готово сигурно слао из Сребренице која је 1409. још увек била у Хрвојевим рукама, а његове везе са Сплитом у пролеће 1411. године указују на то да је и после предаје градова био у добрим односима са Вукчићем као својим господаром, те да је на страну краља Жигмунда у целости прешао тек око 1413. године.⁵⁷ Мишљења смо да се овиме додатно потврђује претпоставка да је постојао само један Рауп (Рауф) у служби Хрвоја Вукчића.

Међу ливањским осидницима се у повељи из 1400. помиње извесни Галуп из Врдова.⁵⁸ Његову евентуалну повезаност са Раупом нисмо у могућности утврдити. Нажалост, неразјашњена судбина ове оригиналне исправе онемогућава нам увид у изворник који би нам помогао да утврдимо да ли је можда дошло до грешке у читању и да ли је Галуп можда заправо Рауп. Међутим, мало је вероватно да би и Кукуљевић и Новаковић који су ову повељу исписивали погрешили. Име Галуп такође је ретко и необично, и могло би се, по тој несигурној линији,

⁵⁷ DAD, *Diversa cancellariae* 38, f. 136' (25. 6. 1410); DAD, *Diversa cancellariae* 39, f. 28 (6. 2. 1412). Наведене податке су нам уступиле уважене колеге Есад Куртовић и Емир О. Филиповић са Филозофског факултета у Сарајеву, на чему им овом приликом најсрдачније захваљујемо. На ове документе се, у својој књизи, недавно осврнуо и Аранђел Смиљанић (А. Смиљанић, *Људи из сјенке – дипломати обласних господара у Босни*, Бања Лука 2015, 250–251).

⁵⁸ F. Miklosich, *Monumenta serbica*, 248–249; С. Новаковић, *Повеља краља босанског*, 48–53. Видети и: V. Klaić, *Građa za topografiju i historiju Hlivanjske županije*, 13–24; M. Petrić, *Etnološka i folkloristička ispitivanja u Livanjskom polju. Porijeklo stanovništva*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu n. s. 15–16 (Etnologija) (1960–1961) 31–34; I. Jurković, *Vrhrički i hlivanjski plemeniti rod Čubranića do sredine 15. stoljeća. Njihov društveni položaj, prostorni smještaj, posjedi i gospodarska moć*, Zbornik OPZ HAZU 24 (2006) 25–69; Т. Рибар, *Западне стране*, 95, 170, 172–174, 176, 181–182.

родбински повезати са Раупом чак и ако се не би радило о истој личности. Но, све ове идеје остају у домену спекулација. Било како било, природно је за поверовати да је Хрвоје свог фамилијара регрутовао управо из редова способнијих и неком вештином обдарених домаћих ситних племића из жупе у којој је прво остварио утицај, а затим је и формално стекао.⁵⁹

О Рауповој каријери од 1399. до 1405. већ је писано у другом раду, па се сада треба позабавити оним што се збивало касније.⁶⁰ Он по свему судећи није дуго боравио у Сплиту јер се у тамошњим документима из 1405. помиње само једном. Релативно брзо је премештен у североисточну Босну где се старао о одбрани од угарских напада који су годину за годином покретани против босанског краља и властеле. Када се Хрвоје Вукчић, после једног већег пораза Босанаца 1408. и јасног опредељења Ладислава Напуљског за уско италијанску политику, измирио са краљем Жигмундом на прелазу из 1408. у 1409. годину, Раупов положај у Сребреници можда је постао релаксиранији, на шта указују и раније наведени дубровачки подаци о трговинској сарадњи са Гучетићима.⁶¹ Међутим, ни то није сасвим поуздано јер је раздор између босанске властеле могао испровоцирати напад на Хрвојеву „енклаву“ са друге стране, из краљеве области или земље Павловића. Било како било, Рауп је пролеће 1410. дочекао као „губернатор“ тј. управник четири Хрвојева града и предао их Жигмунду најкасније у мају те године, по заповести свог господара. Он је, чини се, био више од кастелана и наступао је као Вукчићев викар у тој области. Након предаје градова, искључујући два до сада пронађена помена у дубровачким канцеларијским књигама, извори о самом Раупу су утихнули. Знамо само да је умро пре 1425. године и да су његови наследници још пре тога држали варош (трговиште) Палижну у Крижевачкој жупанији.⁶²

Може се само претпостављати како се одвијао Раупов живот после 1410. Градове је предао по Хрвојевој жељи, те се са њиме, као што смо и утврдили, није одмах разишао. Наставио је да одржава везе са

⁵⁹ О институцији фамилијара видети: M. Rady, *Nobility, Land and Service in Medieval Hungary*, Houndmills 2000, 110–131; P. Engel, *The Realm of St Stephen. A History of Medieval Hungary, 895–1526*, London – New York 2001, 126–128; Н. Исаиловић, *О фамилијарима Хрвоја Вукчића*, 126–127; *Isti, Fragmenti o familijarima*, 309–311.

⁶⁰ Н. Исаиловић, *О фамилијарима Хрвоја Вукчића*, 132–136.

⁶¹ М. Динић, *Вести Еберхарда Виндекеа о Босни*, Југословенски историјски часопис 1 (1935) 352–367; D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti*, 137–146; Н. Исаиловић, *Политика босанских владара*, 164–170.

⁶² MNL-OL, DL 103615. Видети и нап. 57.

Дубровником, Трогиром и Сплитом, а у потоњи град се можда поново преселио. Није нам познато када му је Жигмунд први пут доделио имања у Славонији. Можда је, као утицајни фамилијар, прешао на поседе које је Вукчић добио од Жигмунда у Пожешкој и Шомођској жупанији, а можда је одмах добио и своје сопствене поседе.⁶³ Уколико је и боравио уз Хрвоја до 1413. године, након тога је свакако постао веран искључиво угарском краљу. У раздобљу од те године, па све до Вукчићеве смрти 1416. Жигмундово ривалство са некадашњим сплитским херцегом достигло је врхунац. Рауп је, у том сукобу, јасно је из каснијих повеља, морао остати на мађарској страни.⁶⁴ О томе би, додуше веома посредно, могла сведочити и чињеница да је за кастелана Бистричког града у Ливну Хрвоје пре 1416. именовано свог протовестијара Михаила Кабужића, иначе Дубровчанина. Да је Рауп остао уз свог дугогодишњег господара, као Ливљанин и човек са вишегодишњим искуством био би много позванији кандидат за ту функцију.⁶⁵

Босански великаши који су задужили угарску круну углавном су добијали поседе у Славонији, пре свега у Крижевачкој жупанији. Тако су Златаносовићи барем десетак година (1415–1425) држали град Ђурђевац и читав њему припадајући посед, док је град Калник једно време био у рукама Вука Вукчића, затим краља Твртка II Твртковића и, напоследку, Владислава Херцеговића и његових потомака.⁶⁶ Хрвоје је, пак, од око 1409. до 1413. био жупан Пожеге.⁶⁷ Посед Палижна, који се налазио око данашњег места Палешник код Гарешнице (данас у општини Херцеговац), припадао је некад истакнутом властеоском роду чији је члан био и знаменити приор Вране, први побуњеник против краља Жигмунда и потенцијални учесник битке на Косову 1389. године – Иван од Палижне.

⁶³ J. Stipišić – M. Šamšalović, *Isprave u Arhivu Jugoslavenske akademije*, Zbornik NI JAZU 2 (1959) 363, no. 1449; J. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, 90.

⁶⁴ Занимљиво је приметити да су и Раупова родбина и Вук, син Милоша Дружића, још један Хрвојев фамилијар који је променио страну, награђени новом даровницом истог дана – 5. септембра 1425. У истом периоду, који је коинцидирало и са обновом Жигмундових односа са босанским краљем Твртком II, угарски владар је награђивао још неке учеснике „босанских војни“. Видети и: L. Thallóczy, *Studien*, 354–355; J. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, 77, 92, 246; J. Мргић, *Северна Босна*, 106; *ZsO* 12, 386–388, nos. 996, 997.

⁶⁵ Н. Исаиловић, *Омиш*, 143–144; Исти, *Михаило Кабужић, дубровачки одметник – босански дипломата*, ИЧ 56 (2008) 397–398.

⁶⁶ В. Атанасовски, *Пад Херцеговине*, Београд 1979, 104–105, 154–165; P. Engel, *Neki problemi*, 59–61; J. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, 81.

⁶⁷ J. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, 90.

Због неверства, краљица Марија Анжујска и њен супруг су њему и његовим сродницима одузели славонске поседе.⁶⁸ Они су привремено дозначени неким од водећих Жигмундових присталица, али се у њима убрзо јављају извесне друге личности. Историчари су разматрали могућност да су Ивановим нећацима, који су касније добили опрост, враћени поседе.⁶⁹ Међутим, ако се тај повраћај и десио, очито није био дугог века. У првим годинама XV века помиње се неколико племића са епитетом од Палижне.⁷⁰ Правилно тумачење се, међутим, донекле проблематизује постојањем још једне Палижне у Крижевачкој жупанији, на релативно малој удаљености од оне коју је држао приор Иван, а касније и Рауп и његови потомци. Та је Палижна, по локалној цркви Светог Петра, најчешће називана Палижна Светог Петра, али је овај светачки епитет каткад умео изостати у дипломатичкој грађи.⁷¹

Било како било, у неком тренутку између 1410. и 1425. Рауп је, заједно са својим сродником који је вероватно дуго био део његовог окружења, Гргуром из Ускопља, добио у посед Палижну, која је пре тога морала dospети у краљевске руке – можда због изумирања мушке линије, а можда и због неверства претходних држалаца. У акту из 1425. јасно се наводи да Жигмунд на име *нове даровнице* (*nove sue donacionis titulo*) даје Рауповој удовици и деци, те поменутом Гргуру, краљевску варош (трговиште) Палижну, која је тада већ била у њиховим рукама, са селима Липје (Lurpue), Пауснић или Паусница (Pausnucz), Липнић или Липница (Lurpnucz), Инбовац (Inboucz), оба Кућана (utraque Kwthyan), Харшје или Храшће (Harzye), Набрадовац (Nabradouc), Чуковина (Chwkowyna), Сивац и други Сивац (Sywecz, alia Sywecz) и Руменић (Rwmenucz). Иако се нека од њих помињу и у другим средњовековним изворима, ниједно од ових села данас више не постоји, нити су поуздано убицирана, па не можемо са поузданошћу рећи да ли смо их исправно „вратили“ у

⁶⁸ N. Budak, *Ivan od Paližne, prior vranski, vitez Sv. Ivana*, Historijski zbornik 42 (1989) 57–70; Н. Граћанин, *Ivan Paližna u povijesnim vrelima i historiografiji*, Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru 4 (2011) 237–267.

⁶⁹ N. Budak, *Ivan od Paližne*, 63–65.

⁷⁰ ZsO 4 (1994), 579, no. 2554 (1414); ZsO 5 (1997), 671, nr. 2512 (1416); ZsO 6 (199), 301, no. 1031 (1417), 491, no. 1945 (1418), 627, no. 2576 (1418); ZsO 7 (2001), 324, no. 1387 (1420).

⁷¹ Данас је Палижна Светог Петра насеље Северин у истоименој општини у Хрватској.

⁷² P. Engel, *Magyarország a középkor végén*, Budapest 2001. (CD-ROM). Видети и: Vojnogeografski institut, Topografska karta SFRJ 1:25000, секције Bjelovar 322–4–2, 322–4–4, Virovitica 323–3–1, 323–3–3. Поменуте топониме не разрешава ни: К. Доћкал,

словенски облик.⁷² Могуће је да је првобитна даровница проширена овим селима, а можда се радило о пукој потврди раније стеченог као виду гаранције за преузети новац. Иако је повеља дата у препричаном облику, не постоји ништа што би указивало на то да је Палижна те 1425. дата по први пут или заложена за 5.620 форинти. Управо је чињеница да су Раупови потомци располагали позамашном сумом могла сведочити о томе да су они били релативно добростојећи племићи, а зарада од трговишних такси могла је бити извор солидних прихода. Упркос томе што је мрежа трговачких вароши у Крижевачкој жупанији била врло развијена, уступање важног поседа какав је био Палижна значило је да је краљ Жигмунд у великој мери ценио Раупове заслуге из времена сукоба са Босном и након њих.⁷³

Подаци о Рауповим потомцима и њиховој делатности у Палижни и околини релативно су бројни и могу се пратити барем у раздобљу од 1425. до 1482.⁷⁴ Кажемо барем, пошто су одређени племићи „од Палижне“, који се од 1470-их година па све до пред Мохачку битку јављају у изворима, можда били њихови сродници, а можда власници неких делова поседа или нови поседници читавог комплекса. Многе скупине поседа у Крижевачкој жупанији прешле су крајем XV века у руке магнатске породице Баћањи која је, вероватно путем орођавања и превођењем локалног племства у статус својих фамилијара, у свој архив интегрисала и документе бројних породица, па тако и Раупових наследника.⁷⁵ Док је Деже Чанки само навео постојање рода Раупа (Рапа) Хорвата (Хрвата)⁷⁶ у

Srednjovjekovna naselja oko Streze. Prilog našoj srednjovjekovnoj topografiji, Starine JAZU 46 (1956) 145–202, као ни студије Дежеа Чанкија (D. Csánki, *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában* I–V, Budapest 1890–1913; Idem, *Körösmegye a XV-ik században*, Budapest 1893) и Елемера Мајјуса (E. Mályusz, *A szlavóniai és horvátországi középkori pálos kolostorok oklevelei az Országos Levéltárban*, Levéltári Közlemények 3, 5–8, 10–11, 13, Budapest 1925–1935).

⁷³ S. Varga, *Pozadina utemeljenja voćinskog franjevačkog samostana*, u: Voćin – crkva i svetište, ur. I. Žuljević, Požega 2013, 46–65; T. Pálosfalvi, *Szlavónia a késő középkori Magyar Királyságban*, História 5–6 (2011) 19–23; Isti, *The Noble Elite in the County of Körös (Križevci) 1400–1526*, Budapest 2014, passim, mapa u prilogu.

⁷⁴ MNL-OL, DL 43858, DL 100650, DL 103569, DL 103615, DL 103839, DL 106984, DL 107052.

⁷⁵ Само један документ који се односи на Раупово потомство не припада архиву Баћањија, већ збирци која је првобитно припадала Народном музеју у Будимпешти (MNL-OL, DL 43858).

⁷⁶ О значењу епитета Хорват (Хрват) у угарским земљама видети: J. Siebmacher's *grosses und allgemeines Wappenbuch. Der Adel von Kroatien und Slavonien*, Nürnberg

Палижни и упутио на неколико повеља о њему (укључујући ту и анализирану из 1425. године), Тамаш Палошфалви у својој подацима богатој и на изворној грађи заснованој монографији о племству Крижевачке жупаније није овај род ни поменуо, можда зато што су подаци о њему оскуднији од података о другим породицама.⁷⁷ О њима ништа не говори ни Пал Енгел у својим радовима о угарским службеницима и племићким породицама, као ни други истраживачи угарског племства.⁷⁸

Како би се радило о теми која превазилази оквире овог чланка, не бисмо желели овом приликом детаљно писати о делатности Раупових потомака. На основу седам релативно опширних докумената који их се најнепосредније тичу можемо само констатовати да су на посед довели своје људе, вероватно такође Босанце.⁷⁹ Један од њих, Драгиша, убијен је због крађе на суседном поседу Тименица, званом и Сентандраш тј. Свети Андрија (1430).⁸⁰ Неколико година касније (1434), фамилијари госпође Катарине, њених синова и Гргура, који се у изворима почиње називати и Гргуром Хорватом (Хрватом), на силу су однели робу са сајма у оближњем трговишту Нови Двор (Ујудвар), тврдећи да њима припада тај пазарни дан.⁸¹ Сви остали документи везани су за породичне размирице око новца, залога и поседа, а предмет расправе је била и позајмица краљу

1899, s. v. Horvath, I. de Palisna; M. Ančić, *Jajce. Portret srednjovjekovnoga grada*, Split 1999, 29–63; D. Petković, *Hrvatsko ime u srednjovjekovnoj Slavoniji – prema nekoliko primjera u diplomatskim izvorima od 13. do 15. stoljeća*, *Starohrvatska prosvjeta* III–33 (2006) 243–281; Н. Исаиловић, *Неколико нових података из 1436. године о фамилијарима Хрватинића у жупама Земуник и Глаж*, *ИЧ* 60 (2011) 165–166.

⁷⁷ D. Csánki, *Körösmegye a XV-ik században*, Budapest 1893, 25–26, 130; T. Pálosfalvi, *The Noble Elite*, passim.

⁷⁸ I. Nagy, *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal* I–XII, Pest 1857–1868; J. Karácsonyi, *A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig* I–IV, Budapest 1900–1904; B. Kempelen, *Magyar nemes családok* I–XI, Budapest 1911–1932; P. Engel, *Magyarország világi archontológiája 1301–1457*, Budapest 1996; Isti, *Magyar középkori adattár. Magyarország világi archontológiája 1301–1457. Középkori magyar genealógia*, Budapest 2001. (CD-ROM).

⁷⁹ MNL-OL, DL 43858, DL 100650, DL 103569, DL 103615, DL 103839, DL 106984, DL 107052.

⁸⁰ MNL-OL, DL 43858. Посед Тименица (Теменица) припадао је власницима трговишта Нови Двор (Ујудвар) из породице Штефекфи-Сентандраши. Видети: T. Pálosfalvi, *The Noble Elite*, 261, 464.

⁸¹ MNL-OL, DL 103569; Gj. Szabo, *Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji*, Zagreb 1920, 102.

Жигмунду из 1425. године. Свађе је компликовала и чињеница да су Рауп (у каснијим документима навођен и као Рап) и Гргур, као и њихови наследници, били у статусу заједничког држања поседа који им, будући да се није радило о управној јединици или служби, није дат као *honor*, већ као баштина, што је било и уобичајено за угарску праксу.⁸² А наследника је било много. Рауп је имао најмање три сина (Михаила, Стјепана и Петра)⁸³ и три ћерке (Маргарету – Маргит, Агнес и Јелену – Елену), а свој део је тражила и Гргурова удовица Доротеја. Раупове ћерке су се удавале за виђеније припаднике локалне властеле и потраживале су свој део наследства, као и њихова деца.⁸⁴ У породичним споровима поједине стране су, практично као адвокати, заступали угледници са околних поседа. Но, детаљи о свим овим питањима, као што је наговештено, завређују једну посебну студију.

⁸² MNL-OL, DL 100650, DL 103615, DL 103839, DL 106984, DL 107052.

⁸³ Према до сада доступним подацима, Раупови синови, који се у једном документу наводе и као Раповићи, оставили су само женско потомство. Михаило је имао кћи Елизабету, Стјепан Катарину звану Катка, а Петар такође Катарину. Учесталост имена Катарина у овом роду очито је везана за Раупову жену која се тако звала и чије нам порекло није познато. Стјепанова кћи Катарина (Катка) била је удата за Петра, сина Павла Х(о)рвата из Вехтовца (или Вехтиновца).

⁸⁴ Маргарета се удала за неког Винцентија, а касније се помињу њени синови Никола и Јурај. Не зна се да ли су они Винцентијева деца, јер се у последњим деценијама у Палижни помињу извесни Никола и Јурај, синови Микулаша, но није извесно да се ради о идентичним личностима. Агнес се удала за Жозу Терека из Крештеловца са којим је имала сина Ладислава (Т. Pálosfalvi, *The Noble Elite*, 200–202, 451). Јеленин муж био је, пак, Јурај Јурјевић из Сентадраша (Светог Андрије), а са њим је имала сина Ивана и кћери Катарину и Марку. Није сасвим јасно да ли су ови Сентадраши-Ђерфи у вези са породицом Штефекфи или су везани за други посед истог имена у Крижевачкој жупанији. Видети: Т. Pálosfalvi, *The Noble Elite*, 260–265, 464.

ПРИЛОГ

Извод из повеље MNL-OL, DL 103615 који се односи на повељу краља Жигмунда од 5. септембра 1425. године издату потомству Раупа од Ливна и Гргуру од Ускопља

...prima videlicet domini Sigismundi regis Bude feria quarta proxima ante festum Nativitatis virginis gloriose anno domini millesimo quadringentesimo vigesimo quinto ad propriam suam comissionem emanata declarabat quod prefatus dominus Sigismundus rex sicuti pro quinque milibus sexingentis viginti duobus florenos auri parvi veri et iusti ponderis quos nobilis domina relicta ac Michael, Stephanus et Petrus filii necnon Gregorius filius Dywan de Dronychan de Wzkwplia frater et consanguineus prefati condam Rawph de Selyzinscz sew Hlewna de villa Verde ad ipsius domini Sigismundi regis requisicionem et complacenciam singularem pro certorum suorum negociorum expedicionibus utilitatem et comodum regnorum suorum concernentibus maiestati sue dedissent et assignassent et realiter persolvissent sic non minus ymmo magis pro fidelibus serviciis et multiplicium gratuitorumque fidelium obsequiorum meritis virtuosis gestis acceptisque et sinceris complacenciis prefati condam Rawph quibus idem vita sibi comite ac eciam tandem prefatus Gregorius in multis regni arduis agendis et expedicionibus prosperis scilicet et adversis sub diversitate locorum et temporum non sine sui et suorum sanguinis effusione sumptuumque et expensarum pluralitate non parcendo rebus suis et personis cum omni senceritatis (!) zelo et sollicitudine indefessa sue maiestati et Sacre Corone regni Hungarie predicti gratos se reddere studuissent utique et acceptos quique Rawph alias inter cetera sua fidelia obsequia nonnullis bonis suis in sincere fidelitatis indicium de perditis et amissis quod manusque violentas eo tunc infidelium ac rebellium ipsius Regie maiestatis puta protervorum Boznensium pro se ipsis vendicatis, usurpatis et occupatis tandem quedam castra Zreberyne, Kerechlad, Zwzed⁸⁵ et Brodar appellata in partibus dicti Regni Bozne habita que protunc ipse Rawph nomine condam dotis (!) ducis Herwoye gubernasset eodem Herwoe volente absque alicuius difficultatis obstaculo suis Regis manibus sponte tradidisset et assignasset volens itaque et cupiens ipse dominus Rex premissorum

⁸⁵ Можда стоји Zwdezd.

contemplacione prescriptos dominam relictam et filios necnon fratrem seu consanguineum memorie condam Rawph suo regio favore prosequi graciosus et vis sue maiestatis benevolentiam ostendere favorosam opidum seu possessionem suam regalem Palyczna vocatam in comitatu Crisiensi tunc apud manus eorundem domine et filiorum et fratris preacti condam Rawph habitam simulcum villis Lyppye, Pausnycz, Lypnycz, Inbouch, utraque Kwthyan, Harzye et Nabradouc. Item Chwkowyna⁸⁶, Sywecz, alia Sywecz et Rwmencz⁸⁷ nominatis aliisque universis et omnibus eiusdem et ipsorum utilitatibus et pertinentiis quibuslibet locis videlicet sessionibus populosis et desertis ceterisque iuribus iurisdictionibus redditibus et proventibus ac ecclesiarum patronatibus et generaliter quibuslibet utilitatibus et pertinentiarum integritatibus quovis nominis, vocabulo, vocitatis ad easdem possessionem Palyczna et villas prenominatas de iure spectantibus et pertinere debentibus sub ipsorum veris metis et antiquis limitibus quibus et in quantum eadem usque tunc rite et legitime ad prefata Palyczna pertinuissent certeque fuissent et possesse, ex certa sue maiestatis scientia de consensuque et beneplacita voluntate serenissime principis domine Barbare eadem gratia predictorum regnum regine contoralis sue carissime, prelatorum etiam et baronum suorum ad id accedens consilio prematuro prelibatis domine relicte et ac Michaeli et Stephano et Petro filiis necnon Gregorio filio Gywan fratri sepe dicti Rawph ipsorumque heredibus et posteritatibus universis de manibus suis Regiis nove sue donacionis titulo et omni eo iure quo eadem sue rite incumbissent collacioni dedisset et contulisset iure perpetuo et irrevocabiliter tenenda, possidenda, pariter et habenda sub expeditoria cautione et aliis articulis literis in eisdem declaratis...

⁸⁶ Можда стоји Чокowуна или Чурkowуна.

⁸⁷ Можда стоји Променycz.

Neven Isailović

**AN UNKNOWN SOURCE ON THE SURRENDER OF HRVOJE
VUKČIĆ HRVATINIĆ'S TOWNS TO HUNGARIAN KING
SIGISMUND IN 1410**

Summary

This paper, based on a formerly unknown document from the Hungarian State Archives in Budapest, broadens the information on the surrender of four towns/fortresses in the middle Drina valley and southern Usora, which belonged to Hrvoje Vukčić (Srebrenica, Kučlat, Sused and Brodar), to Hungarian King Sigismund of Luxemburg in the spring of 1410. Hungarian garrisons, with Hrvoje's consent, took over the towns from their warden Raup (Rauf), a man from the village of Vrde in župa Livno. Due to this and his other merits for the benefit of King Sigismund, Raup was awarded the royal town (marketplace) of Paližna (Palešnik) in the County of Križevci in Slavonia. Furthermore, Raup, his wife, children and their relative Grgur of Uskoplje gained numerous neighbouring villages as the hereditary possessions. Raup's heirs were mentioned on these possessions at least from 1425 until 1482, according to currently available sources. The paper also discusses the issue of Raup's identification, i.e. whether Raup of Livno and Raup, twice listed as Raup Dragović/Dragovoljić from Sana, a servant of Hrvoje Vukčić from the period 1399–1405, are identical personalities. Although we lack explicit confirmation for such a theory, the unusual name and positions that the afore-mentioned person held in Hrvoje's environment suggests that all the mentions of Raup refer to the one and the same person.

Keywords: Hrvoje Vukčić Hrvatinić, Sigismund of Luxemburg, Raup (Rauf) of Livno, Grgur (Gregorius) of Uskoplje, Srebrenica, Kučlat, Brodar, Sused, 1410.

Чланак примљен: 30. 04. 2015.

Чланак коначно прихваћен за објављивање: 30. 07. 2015.